

Gehoorzaamheid als teken van hoop?

Oorlogen zijn van alle tijden. Er gaat geen jaar voorbij of er zijn gewapende conflicten met duizenden doden en gewonden. De in juli 1995 gedane omstrede uitspraak van overste Karremans, de Nederlandse commandant van Dutchbat III in Bosnië toen Srebrenica door de Serviërs werd ingenomen, is veelzeggend. “Er zijn geen good guys en bad guys in deze oorlog.” Deze uitspraak geldt in oorlogen misschien als adagium, een algemeen geldende wijsheid. De realiteit is dat wij in meerderheid een agressor aanwijzen en onze ‘sympathie’ uit laten gaan naar één van de strijdende partijen.

Ook dit Jubeljaar zullen we net als andere jaren bidden om vrede en op zoek gaan naar tekens van hoop als aanwijzing dat gewapende conflicten tot een einde zullen komen. Sommige deugden, positieve eigenschappen die blijken uit iemands gedrag, kunnen als teken van hoop worden gezien. Het zijn kwaliteiten waarmee iemand een ethisch leven kan leiden, zoals rechtvaardigheid, moed, matigheid, voorzichtigheid, geduld, eerlijkheid en creativiteit. In dit rijtje ontbreekt gehoorzaamheid. Gehoorzaamheid aan een oproep tot vrede zou zeker bij kunnen dragen aan het leiden van een ethisch leven. Gehoorzaamheid kent echter helaas een keerzijde.

Gehoorzamen aan een wet betekent voor velen dat zij aan hen gegeven orders opvolgen. Zij beschouwen

dit als hun plicht. Gelijk politiefunctionarissen die pro-Palestijnse demonstraties of protesten van milieuactivisten moeten beëindigen omdat de demonstratie niet is aangevraagd en/of demonstranten zich niet houden aan de afspraken die zijn gemaakt. Dit geldt in tijden van oorlog voor militairen die in opdracht van hun commandant of regering worden ingezet in een gewapend conflict. Zij zullen om hun land te dienen of de lokale bevolking te beschermen tegen onderdrukking en agressie, gewapend geweld inzetten.

De vraag is of gehoorzaamheid gezien mag worden als rechtvaardiging voor soms excessief geweld met vele doden en/of gewonden als resultaat. Met het zoeken naar antwoorden op deze vraag, komt de schaduwzijde van gehoorzaamheid in beeld. In de lange geschiedenis van de mensheid zijn er talloze voorbeelden van mensen die in woord en daad, met gebruikmaking van soms disproportioneel en grof geweld, het belang van gehoorzaamheid zonder enige nuance hebben onderstreept.

Hannah Arendt (foto rechtsboven) was een Duits-Amerikaans Joods filosoof en politiek denker, die uit Duitsland vluchtte voor het nationaalsocialisme en de Jodenvervolging en zich met name verdiepte in totalitaire politieke systemen. Zij zegt het volgende: het is een bekend gegeven dat mensen onder invloed

van een totalitair bewind of ideologie soms lijken op te houden met denken of juist niet mogen denken. Dat is een gevaarlijke ontwikkeling. Mensen die niet meer denken, of niet meer mogen denken, lijken in staat onmenselijke daden te verrichten. Daden die de gehele geschiedenis door hebben plaatsgevonden en nog plaatsvinden. Het heeft velen in het verleden maar ook in het heden, vaak ontbroken aan iedere vorm van compassie. Zij hadden of hebben een surplus aan officiële gehoorzaamheid. Een surplus dat zich niet zozeer kenmerkt door domheid maar vooral door gedachtenloosheid en onnadenkendheid en het zich uiten in clichés. Daarmee krijgt kwaad in de vorm van onmenselijke daden een nieuwe interpretatie. Achter banaliteit van het kwaad gaat geen enkele leerstelling of theoretische onderbouwing schuil. In het streven naar democratie, vrijheid en bestrijding van het kwaad en het inrichten van een rechtvaardige samenleving, wordt van mensen verwacht dat ieder op zijn eigen niveau meedenkt. Vanuit de Kerk dragen diaconie en caritas bij aan dat streven. Een denkende compassievolle mens is dringend nodig om misdaden tegen de menselijkheid tegen te gaan of te voorkomen en om een rechtvaardige samenleving in te richten.

In de geschiedenis en ook vandaag de dag streven velen idealen als vrijheid en democratie na. Het zijn niet slechts hun persoonlijke idealen, maar bovenal die van het collectief. De gehele geschiedenis door hebben miljoenen mensen daarvoor hun leven gegeven. Dit vraagt om reflectie, persoonlijk maar ook collectief. Want willen we recht doen aan al die mensen die in de strijd voor de vrijheid in een gewapend conflict gestorven zijn en hun nabestaanden, dan moeten wij in ons doen en laten tonen dat zij het waard zijn. Tegelijkertijd moeten we ons afvragen hoe het zover kan komen dat een democratie wordt uitgeschakeld en dat miljoenen mensen worden vervolgd en/of op de vlucht slaan. Hadden we niet moeten leren van de

geschiedenis om te voorkomen dat deze zich herhaalde?

Vrijheid en democratie zijn een groot goed. Het zijn idealen waarbinnen we kunnen leven zonder angst. Daar waar de angst regeert, is de verscheidenheid van leefwijzen en overtuigingen ver te zoeken. Een democratie biedt vrijheid om een passende leefwijze en overtuiging te kiezen. Idealen, levensovertuiging, godsdienst en religie verbinden mensen met hun bron. Herdenkingsrituelen waar het gebed deel van uitmaakt, dragen bij aan het versterken van het vertrouwen van mensen in de toekomst. Zij bevorderen de universele liefde tussen

mensen. Als teken van hoop gaan zij voorbij aan alles waardoor mensen van elkaar verwijderd raken en wat hen verdeelt. Mensen vormen ten diepste met elkaar een samenleving die geroepen is om naar menselijke maatstaven met elkaar om te gaan. De samenleving moet eraan worden herinnerd dat zij zich moet blijven richten op een toekomst van vrijheid, verscheidenheid, gerechtigheid, rechtvaardigheid en vrede. Dat zijn wij verplicht aan al degenen die het leven hebben gelaten en hen die lijden onder oorlog, onderdrukking en ontheemding. Mogen deugden die bijdragen aan het leiden van een ethisch leven een bron blijven van hoop op verlossing uit het kwaad van oorlog en al zijn gevolgen. We mogen ook niet vergeten de doden te herdenken. Daarmee houden we hen levend, anders sterven ze een tweede keer.

door diocesaan diaconaal werker Tom van Vilsteren

Foto Hannah Arendt: Barbara Niggli-Radloff
Overige foto's: Ministerie van Defensie

